

Knjiga, vredna branja, čeprav avtor ob njenem izidu ni želel veliko govoriti in še manj javno izpostavljati. Vse nam je z njo povedal iskreno in brez zavor.

Marjan Toš

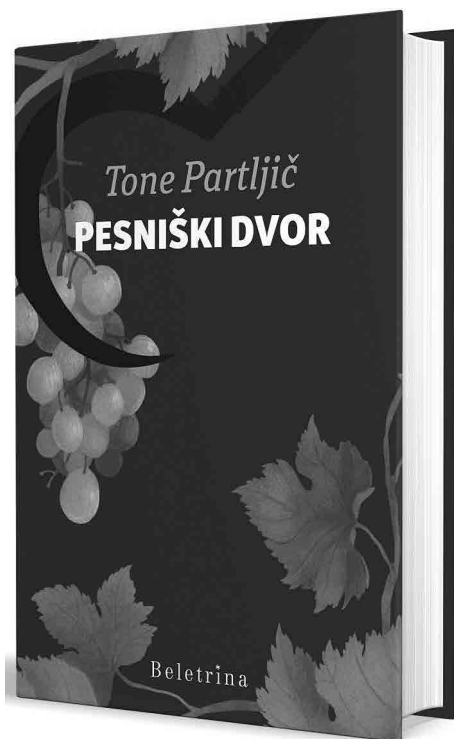
TONE PARTLJIČ: PESNIŠKI DVOR

Založba Beletrina, Ljubljana 2024,
404 str.

Bogati beri literarnih del je plodoviti štajerski pisec Tone Partljič dodal še najnovejši roman z naslovom *Pesniški Dvor*. Izšel je v visoki nakladi 2000 izvodov pri založbi Beletrina; uredila ga

je Tina Vrščaj; lektorica je bila Andreja Jezernik, korektorica pa Jerneja Katona Zajc. Za oblikovanje je poskrbela Tanja Semion, tehnično pa je knjigo uredil Marko Hercog. Novi roman Toneta Partljiča se pridružuje njegovim številnim živahnim delom o Slovenskih goricah okoli Maribora, krajih, kjer je pisatelj preživel otroštvo in mladost. Tokratna zgodba se zgodi konec tridesetih let prejšnjega stoletja, v času druge svetovne vojne, taborišč in povojne stiske na podeželju. Avtor nam to oriše skozi slikovito, a na trenutke pretresljivo in celo tragično zgodbo kmeta, uglednega vinogradnika, in ob njem tudi usode preprostih podeželskih ljudi. Usode se prepletajo in zdi se, da je z njimi vnovič iskal resnico sveta, tistega okoli Pesniškega dvora in onega, širokega, iz katerega so pljuskali valovi sreče in nesreče ljudi, nič krivih, a zato nič manj tepenih in ponižanih.

Ne želim biti sodnik, ker mi tega znanje ne dopušča, a si kljub temu dovolim zapisati, da je Partljič s tem romanom še enkrat slikovito in literarno prepričljivo dal na svetlo usode ljudi in krajev, ki ponazarjajo zlasti čas med obema svetovnima vojnama, med nemško okupacijo slovenske Štajerske 1941–1945 in z grenkim priokusom (ne prvič v Partljičevih delih) vseh »ponižanih in razžaljenih, razžaloščenih in razočaranih«, ki vpijejo o krivicah v prvih letih po vojni. Torej v času, ko so se dogajale na slovensko goriškem podeželju v povojni graditvi socializma z nerazumljivo in krivično nacionalizacijo premoženja in kolektivizacijo kmetijstva še danes v nebo vpijoče krivice. Partljič v mnogočem ponovi že zapisano v nekaterih prejšnjih delih, kar pa ne bo odveč, saj izpostavi hude osebne travme tistih,

ki so na lastni koži v praksi doživeli znamenito parolo: »*Zemljo tistemu, ki jo obdeluje.*« Z dovolj razumljivim opozorilom, kolikšno gorje lahko človeku (bogatemu in revnemu) prinese objestnost in opojnost zmagovalcev po vojni, kar se je leta 1945 dogajalo tudi v Slovenskih goricah. Pesniški dvor z okoliškimi kraji pri tem ni bil nobena izjema. Partljič se je naslonil na kraje in ljudi, ki jih je dodobra spoznal in jih lahko literarno upodablja. Takšnih zgodb, kot je njegova o Pesniškem Dvoru in vinogradniški družini Gornik, lahko najdemo v izobilju tudi na območju Lenarta, Cerkevjenjaka, Sv. Trojice, Benedikta, Destrnika, Vitomarcev, Biša, Gočove, Verjan, Kicarja ... Poznam primere, ki so bili še okrutnejši kot Gornikovo grenko razočaranje, najprej po prvi vojni, v kateri je sam nosil glavo na tnalu, in še bolj v in po drugi svetovni vojni, ko novega sveta, socializma in komunizma enostavno ni mogel razumeti. Zato je pretrgal nit sicer bogatega in ustvarjalnega življenja uglednega človeka, intelektualca in gospodarja trdne domačije.

Partljičev roman sem prebral prvič na mah, drugič pa zelo analitično in ker nisem literarni zgodovinar (še manj pa literarni kritik), gledam na njeno vsebino in sporočilo skozi oči zgodovinarja in raziskovalca lokalne zgodovine osrednjih Slovenskih goric, in to prav za obdobje, v katerem se dogaja tudi Partljičev Pesniški Dvor. Naj mi bo vseeno dovoljeno, da zapišem, da je roman mojstrsko delo, prepleteno z mnogimi historičnimi dejstvi, in sloni na avtorjevem poznavanju zgodovine in dogodkov, ki so jim v obravnavanem obdobju dajali odločilni pečat. Sploh ko prebiram poglavje o Rupnikovi liniji,

za katero je avtor pridobil veliko gradiva in ga celovito preštudiral ter literarno vpel v eno od treh poglavij romana. Domišljeno, preudarno in zanimivo. Partljiču znanja in široke razgledanosti ne manjka in zato je svojo verodostojnost potrdil tudi s tem romanom. Razdeljen je na tri zaokrožene dele, ki zelo smiselno in razumljivo tvorijo celoto. Avtor začne pripoved s poglavjem *Pesniški dvor in Gorniki*, se nato osredotoči na drugi in po moji skromni sodbi tudi osrednji del z naslovom *Rupnikova linija* ter zaključi s tretjim delom, ki ga je poimenoval *Pesniški dvor, Sizifova linija*. Z izobiljem simbolike roman zaključi v njemu značilnem slogu – s kritiko sistema, ki pokojnemu človeku še po smrti ne da miru in buri duhove neke anonimne partijske celice, katere člani ne vidijo preko ozkih plotov omejenih osebnih obzorij. V tistem času, ki je bil v Pesniškem Dvoru pač takšen kot v večini Slovenskih goric in še marsikje drugod po širni Sloveniji. Z niansami, o katerih lahko govorimo tudi danes brez zadržkov in k temu nas sili kritična pisateljeva ost, kar je bil zadetek v polno.

Roman prinaša veliko bolj ali manj znanih resnih opisov o osebnih travmah ljudi, ki so trpeli v koncentracijskih taboriščih nacistične Nemčije, med katerimi je bil tudi eden od Partljičevih glavnih junakov Slavko Gornik. Razočaran nad popolnim kaosom v kraljevi jugoslovanski vojski po aprilskem napadu na Jugoslavijo, ko se je skupaj z Južekom (ta pooseblja velikega humanista in zdravnika dr. Jožeta Potrča iz Ptuja) kot prostovoljec znašel na velikem razpotju bežanja slabo vodenih vojakov na vse strani in umikanja proti domu, je bil ujet in iz Maribora

poslan v Dachau. To je bilo prvo nacistično koncentracijsko taborišče, nekakšen učni center za pripadnike SS, ki so po Dachau iz leta 1933 zagospodarili v preostalih koncentracijskih, delovnih in tudi uničevalnih nemških taboriščih vsepovsod po okupirani Evropi, največ na vzhodu. Slavko taborišče preživi; od njega ostane le 40 kg kosti in nekaj mesa. Njegova duša je zlomljena; doživel je vsa ponižanja in razčlovečenja, katerih so bili deležni taboriščniki, ki niso bili ljudje, temveč le številke. Tega gorja ni spravil iz spomina; vedno bolj ga je stiskalo pri srcu; o tej travmatični preizkušnji ni po vrnitvi iz taborišča (že skoraj mrtev) nikoli govoril in tudi ni dovolil, da bi o tem doma govorili. Za nobeno ceno. Kar je doživel, je nosil v sebi, v poteptani duši in ponižanem človeškem ponosu. Zato ni mogel doumeti dogajanja po osvoboditvi, ko je bil tudi on zaznamovan kot sumljiva oseba. Kako je lahko preživel Dachau, ko pa so drugi morali umreti, so se spraševali lokalni partijski in predvsem oznovski veljaki? Je bil nemara tudi on sodelavec gestapa in je ovajal taboriščne sotrpine, so se spraševali in ga skoraj pogubili. Rešil ga je njegov stari prijatelj Južek. Novi svet ni bil to, kar je pričakoval, in to nam pisatelj argumentira tudi na usodah drugih protagonistov v zadnjem poglavju romana. Defašizacija, popolna zasvojenost zmagovalcev, grenko razočaranje med vojno trpečih in bič revolucionarne (komunistične)

oblasti so pač opravili svoje. Le redkih, ki so se ji zoperstavili, ni oplazil.

Bič je še posebej ostro udrihal po kmetih (kulakih po boljševiškem vzoru, ki ga je stari vinogradnik Štefan Gornik kot avstro-ogrski vojni ujetnik v Rusiji dodobra spoznal v praksi in o tem po vrnitvi na domačijo leta 1919 ni nikoli spregovoril niti besedice) ter z nacionalizacijo premoženja in kolektivizacijo kmetijstva povzročil mnoge osebne tragedije. Spet nič novega, če se samo spomnimo Partljičeve komedije in scenarija za film *Moj ata, socialistični kulak*, le da pisatelj v pričujočem romanu literarno še mnogo bolj sočno in prepričljivo izpostavi širši vidik uničevanja in postopnega umiranja kmečkega podeželja na obroke. Tudi Gornikova domačija je to doživela; po smrti gospodarja odidejo nasledniki v učiteljski blok; domačija se počasi seseda vase ... Zgodbe, ki nas vedno znova presunejo in nam odstirajo tančice skrivnosti o usodah posameznika, človeka, starega in novega časa. Verujočega in neverujočega. Slavko Gornik v Boga ni ne verjel in mu ni zaupal, saj je bil ta do ljudi preveč okruten in je med drugim dopustil nečloveško trpljenje v koncentracijskih taboriščih. Tega po njegovem ne bi smel nikoli dovoliti. »*Porka madona*«, bi iskrivo in sočno dodal Tone Partljič. Pa še prav bi imel!

Marjan Toš